

Edemolen

7 X. 1914

JAMES THIRIAR

Tekening van James Thiriar (1889-1965)

7 oktober 1914

Het "Gevecht aan de Edemolen" te Nazareth

Opgedragen aan de heldhaftige wapenbroeders, Gendarmen
Burgerwachters en Oorlogsvrijwilligers die hierbij het leven lieten

Oorspronkelijke auteur: Leon De Winter
Tekst bewerkt en aangevuld door Ludo Van der Stock

Voorwoord

De rol van de Gendarmerie¹ in de Grote Oorlog is weinig gekend. In 1909 telde dit korps, dat behoorde tot de Landmacht, 85 officieren en 4325 man. Bij de eerste militairen die gedood werden door Duitse kogels waren de wachtmeesters Bouko en Thill op 4 augustus 2014. Er zaten gendarmes in het fort van Loncin, er sneuvelden er vijf in Kumtich en nog eens zes in Snaeskerke. We gaan voorbij aan de andere gendarmes die in het verdere verloop van de oorlog om het leven kwamen.

Het verhaal van het gevecht in het gehucht Edemolen op 7 oktober 1914, steekt daar qua bekendheid bovenuit. Het opperbevel van de Rijkswacht besliste in 1933 om het jaarlijkse Feest van de Rijkswacht te laten plaatsvinden op 7 oktober. Drieëntwintig jaar na het sneuvelen van zeven gendarmen en vier oorlogsvrijwilligers tegen een Duitse overmacht, werden hun namen in brons vereeuwigd. Sindsdien was daar – met uitzondering tijdens de Tweede Wereldoorlog – een serene plechtigheid met een wapenschouwing, waarbij het gevecht werd geëvoceerd. Als jonge luitenant herinner ik me de kille mistige herfst dag, waarbij een officier met luide stem de namen afriep van de gesneuvelden. Het was als een appèl, een naamafroeping, waarbij niemand antwoordde met “Aanwezig, kapitein”. Maar, ze waren er, alle elf, in onze gedachten.

Deze brochure wil een historisch correct en leesbaar relaas te brengen over wat er die dag in oktober 1914 gebeurde. De *Eede molen* was een houten graanwindmolen, gelegen aan de kruising van de Steenweg Deinze en de Gaversepontweg, in het gehucht Ede, in vogelvlucht 2 km ten zuiden van het centrum van de gemeente Nazareth. De plaats is een “lieu de mémoire”, een gedenkplaats geworden die het offer van de elf mannen overstijgt. Het is daar dat alle jaren de gendarmes en bij uitbreiding alle wetsdienaars, gevallen in de uitvoering van hun plicht, tijdens de voorbije eeuw herdacht worden.

Het initiatief voor dit boekje werd genomen door Adjudant bij de Rijkswacht o.r. Leon De Winter. Hij heeft zich vele jaren ijverig ingezet voor de herdenking van het Gevecht aan de Edemolen. Leon werd getroffen door een zwaar hersenletsel waardoor hij geen communicatiemogelijkheden meer heeft. Zijn brochure was nog niet voltooid. Op vraag van Gil Bourdoux, met de hulp van Leon's nota's, doorzocht door zijn zoon en gewezen rijkswachtofficier Koen, de adviezen van professor Marnix Beyen (UA), met de teksten van Stefaan De Groote van de Heemkring Scheldeveld van Sint-Martens-Latem en een aantal andere bronnen, werd deze brochure aangevuld en afgewerkt. Uit respect voor Leon De Winter werd zoveel als mogelijk de tekst en de illustraties ongewijzigd gelaten. Het referentiecorpus is niet strikt academisch maar desondanks meen ik, dat het relaas voldoende historisch gefundeerd en geloofwaardig is.

Met deze uitgave willen wij een bijdrage leveren voor de herdenking van de Eerste Wereldoorlog en de rol die de gendarmen daarin speelden. Het gevecht gebeurde twee maanden na de Duitse invasie. De minder gekende oorzaken van WO I werden daarom extra in de verf gezet. De Rijkswacht hield in 2001 op te bestaan, maar de rijkswachters leven nog en de bevolking herinnert zich en waardeert het korps nog steeds. Zoals het past om de gevallen burgers en militairen te blijven gedenken voor het geven van hun leven voor onze vrijheid, zo is het onze plicht om de gesneuvelde wapenbroeders te blijven eren en gedenken, elk jaar op 7 oktober.

Ludo Van der Stock
gewezen rijkswachtofficier en historicus (MA Gesch., UA)

¹ De benaming “Rijkswacht” dateert van 1925 (Staatsblad 19 december 1925)

De oorzaken van de Eerste Wereldoorlog²

Het gevecht bij Edemolen gebeurde in het begin van de Grote Oorlog. Onze jongens sneuvelden niet wegens een moord in Sarajevo. Er waren diepere oorzaken. 1848 was een revolutiejaar geweest waarbij de bevolking in vele landen een liberaal systeem en een liberale grondwet wou afdwingen. De conservatieve elite had terug de macht in handen gekregen. De Tweede Industriële Revolutie kwam op gang. De landlegers werden versterkt. Vanaf 1860 werden de fortengordels rond Luik, Namen en Antwerpen gebouwd om de Belgische integriteit en neutraliteit, vastgelegd in het Verdrag van Londen 1839, te vrijwaren. Groot-Brittannië en Frankrijk stonden garant voor onze neutraliteit. Frankrijk versterkte o.a. Maubeuge en Verdun. In 1870-71 brak een tien maanden durende oorlog uit tussen Pruisen en Frankrijk. Frankrijk verloor Elzas en Lotharingen en een stuk van zijn trots. In 1877-78 vochten de Russen tegen het Ottomaanse Rijk, in de Roemeense Onafhankelijkheidsoorlog. In 1885 was er een Servisch-Bulgaarse oorlog. In 1905 de Japans-Russische oorlog en datzelfde jaar was er "Bloedige Zondag" aan het Winterpaleis in Sint-Petersburg. In 1911-12 woedde de Italiaans-Turkse oorlog. In de Balkan waren er in 1912 en 1913 terug oorlogen uitgebroken. Het was helemaal niet rustig in Europa.

Er was een mondiale machtsstrijd ontstaan tussen twee grote politiek-economisch-militaire bondgenootschappen: de **Triple Alliantie** (1882): Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië met daarnaast de **Triple Entente** (1907): Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, en Rusland. Duitsland had een verdrag met het Ottomaanse Rijk. Italië en Roemenië sloten zich in 1915 en Griekenland in 1917 aan bij de Entente. Bulgarije werd in 1915 een bondgenoot van de Alliantie. De Triple Alliantie was omringd door concurrerende Entente-staten, met daarnaast het neutrale Scandinavië, Nederland, België, Spanje en Zwitserland.

Kaart: [_Map_Europe_alliances_1914-fr.svg](#): [historicairderivative work: Citypeek \(talk\) - _Map_Europe_alliances_1914-fr.svg](#), CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=8749143>

² Ludo Van der Stock, *De oorsprongen van de Eerste Wereldoorlog*, lezing november 2014, Zwijndrecht

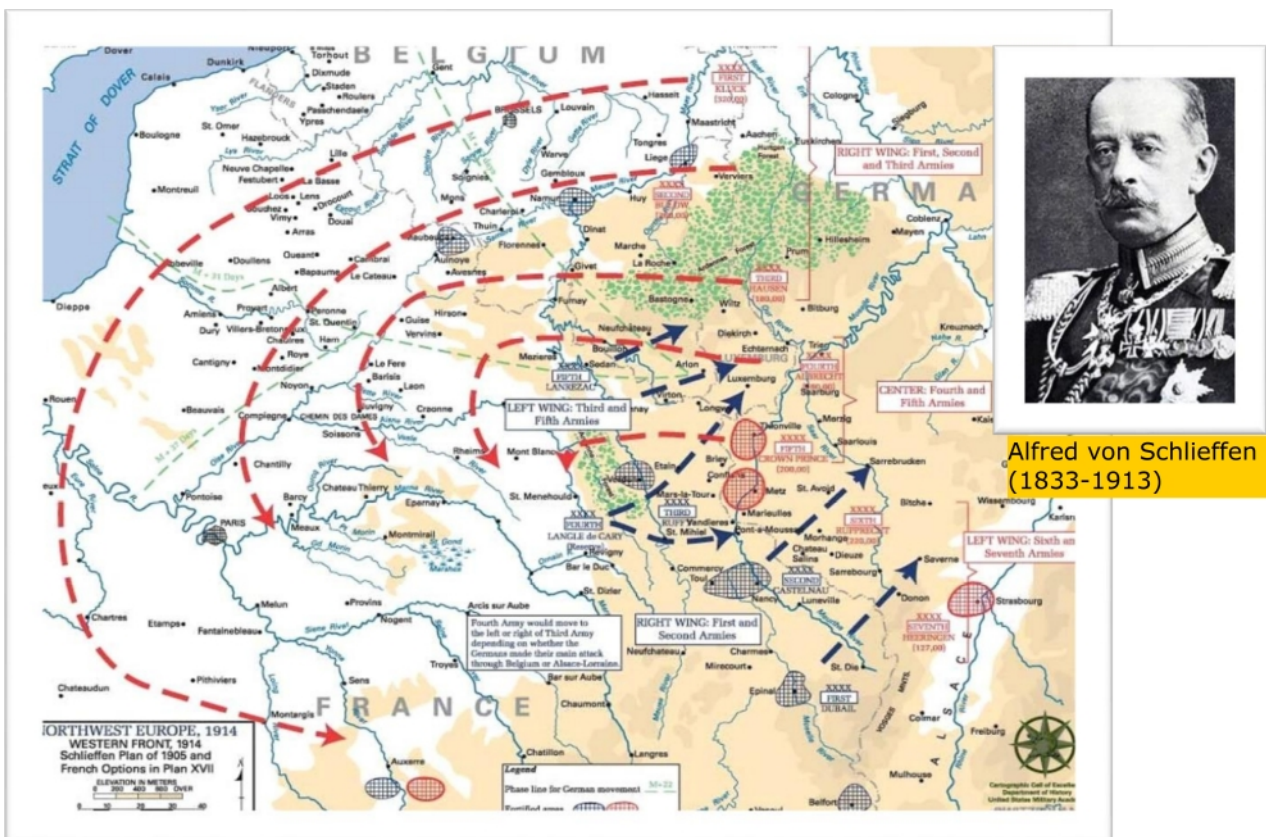
Vanaf het einde van de negentiende eeuw was er een wapenwedloop aan de gang om de geostrategische belangen kracht bij te zetten. De kleinere landen hielden zich afzijdig. De Britse vloot verdedigde de handelsroutes van het Imperium, dat gesteund was op een militaire macht op zee. Duitsland had enkele Afrikaanse koloniën: Kameroen, Togo, Duits Oost- en West-Afrika. De bouw van zware oorlogsschepen sloopte enorme middelen op. In het Verenigd Koninkrijk liepen de "*dreadnaughts*", in Duitsland de "*großkampfschiffe*" en nog een reeks kleinere oorlogsschepen en U-boten van stapel. De Duitse vloot vormde een bedreiging voor de Britse zeehegemonie én voor de Russische vloot in de Baltische zee. De thuishaven van de *Hochseeflotte* was Willemshaven aan de Noordzee. Om naar de Oostzee te geraken, zonder 325 km rond Jutland en de eilanden te moeten varen en een confrontatie met de Russische vloot te kunnen aangaan, moest het Kaiser-Wilhelm-Kanal (Kielkanaal) verbreed worden en grotere sluizen gebouwd. De werken waren klaar in ... 1914. Eerder kon Duitsland zijn Oostzeekust en dito havens moeilijk verdedigen. Er is tijdens WO I geen beslissende vlootconfrontatie gekomen. De zeeslag bij Jutland (Denemarken) duurde twee dagen: 31 mei en 1 juni 1916. De slagschepen schoten vanaf 12 km naar elkaar, uitslag: onbeslist. De creatie van de *Hochseeflotte* was een militaire miskleun en een enorm geldverlies. De bouw ervan dreef Groot-Brittannië in de armen van haar eeuwige rivaal Frankrijk: ze sloten de *Entente Cordiale* in 1904. De militaire macht van Duitsland verontrustte Rusland, die zich graag daarom aansloot bij deze Entente.

De landlegers werden vanaf 1910 versterkt met manschappen en bewapening. België telde in 1913 ongeveer 200.000 militairen. Frankrijk: 3,6 miljoen militairen, net iets minder dan de 3,8 miljoen Duitse soldaten. Frankrijk hield nog een half miljoen "*troupes indigènes*" achter de hand. Groot Brittannië had een (expeditie)leger van een kleine 500.000 beroepssoldaten en 1,5 miljoen Indische troepen. Deze koloniale soldaten werden tijdens de oorlog aangevoerd. Het Duitse leger was technisch superieur en werd o.a. uitgerust met 42 cm houwitsers, de "Dikke Bertha's", die de bakstenen muren van de militaire versterkingen op meer dan 12 km afstand in puin konden schieten. Alle Brialmont forten bleken in één klap onveilig, onverdedigbaar en dus nutteloos geworden. Een groot leger in stand houden kost heel véél belastinggeld. Politiek was er echter meer aan de hand.

De Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie, Rusland en het Ottomaanse Rijk waren autocratische dynastieke keizerrijken. Ook in meer democratische landen zoals Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk was het volk slechts gedeeltelijk vertegenwoordigd. Algemeen stemrecht was er niet. Dat kwam er in Groot-Brittannië in 1928, in Frankrijk in 1944 en België in 1948. De bevolkingen eisten meer zeggenschap en échte democratie. Tezelfdertijd ontstond er een legitimiteitscrisis: op welke basis bestuurden de machtshebbers het land en het volk? De tijd van de "godgezonden en gezalfde" koningen en keizers was voorbij. Er waren twee mogelijkheden om een dergelijke volksbeweging af te zwakken of teniet te doen: 1/ het volk meer democratische rechten geven of 2/ verkondigen dat "de natie bedreigd was in zijn natuurlijke ontwikkeling" en daarbij een expansie en de "strijd om te overleven" voor te stellen als "eerbaar en een noodzakelijk".

De eerste oplossing botste met de dynastieën en de militair-industriële potentaten. Er werd door hen gekozen voor de laatste oplossing, waarbij de staten zich engageerden in een koloniale politiek, zoals Leopold II en Belgisch Congo. De naties werden snel gemilitariseerd en klaargestoomd voor een "preventieve oorlog". De militaire cultuur, in Duitsland, vooral gestoeld op de Pruisische adel, was een machtsbasis voor de keizer. Generaal von Schlieffen had een plan ... Andere landen waren eveneens betrokken. De enen likten hun wonden van vorige oorlogen en anderen zinden op wraak, al dan niet met de hulp van machtige bondgenoten. Het willen stichten van één rijk, met één volk, één taal, één grondgebied of het inlijven van een ander volk - in 1908 was Bosnië-Herzegovina aangehecht bij het Oostenrijks-Hongaarse Rijk - werden opgevoerd als drijfveren voor het opvoeren van de militaire macht.

Rusland had geen groot leger maar was het grootste land van Europa met een enorm potentieel. Het had in de oorlog met Japan (1904-1905) een nederlaag opgelopen en wou nu een "Groot-Slavische politiek" voeren. Daarom beantwoordde Rusland zo snel de Oostenrijks-Hongaarse oorlogsverklaring aan het Slavische Servië. In Servië was in 1903 koning Alexandar vermoord en het nieuwe democratische regime moest legitimiteit krijgen. De spanning werd gecreëerd door hun etnisch-nationalistische verzuchtingen. Servië wou een groot "Zuid (= Joego) Slavië" voor alle Zuid-Slavische volkeren creëren: "Overall waar een Serviër woont is Servië". De Servische *Cerna Ruka* (de Zwarte Hand) met de leuze "De eenheid of de dood", stuurde Gavril Prinzip en acht andere terroristen naar Sarajevo. De moordaanslag was de vlam aan de lont.

Kaart van Tinodela op >https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Schlieffen_Plan_fr.svg

De Duitse inval op 4 augustus 1914

De waterval van ultimata en andere telegrammen, de rivaliteit tussen de verwante vorstenhuizen was gekend en deed eigenlijk weinig ter zake. De landen wilden oorlog en elke reden was goed. Trouwens, deze oorlog zou volgens het von Schlieffenplan maar enkele maanden duren, tegen *Weinachten* zouden de Duitse soldaten terug thuis zijn. Duitsland verklaarde de oorlog aan Frankrijk. Het neutrale België lag in de weg ... en dwars. Ons leger werd op versterkte oorlogsvoet gebracht. Gendarmen vormden de voorwaartse inlichtingsposten en deden patrouilles aan de grenzen. Het Duitse leger verklaarde het neutrale België de oorlog en viel meteen op woensdagochtend 4 augustus, zes weken na het moordende schot in Sarajevo, België binnen.

Gendarmes van de brigade Gemmenich bewaakten de Belgisch-Duitse grens in de omgeving van het drielandenpunt met Nederland en Duitsland. Dit gebied bevond zich 25 km voor de eerste Belgische verdedigingslijnen rond Luik. Op 4 augustus trokken de wachtmeesters Thill en Henrion er de wacht op. Rond half acht 's ochtends werden ze geconfronteerd met een peloton Duitse cavalerie. De gendarmen riepen, zoals hun orders hun geboden, de Huzaren een kordaat halt toe. De Duitse luitenant steeg af en las plechtstatig een brief van zijn opperbevel voor, waarbij het Duitse leger vrije doortocht door België naar Frankrijk eiste. Ze trokken zich verder niets aan van de Belgische gendarmes, reden België binnen en schonden zonder aarzelen onze neutraliteit. De twee mannen fietsten naar Moelingen om verslag uit te brengen. Alle bruggen over de Maas waren al vernield en ze namen de weg naar Visé. De stad werd al aangevallen door de Duitsers en de gendarmen kwamen in een vuurgevecht terecht, waarbij de wachtmeesters Bouko en de Thill als eerste gendarmes sneuvelden.

Auguste Bouko (1863-1914)

Jean-Pierre Thill (1883-1914)

De invloed van de Slag aan de Marne

De eerste slag aan de Marne was uitgevochten van 5 tot 12 september. De Duitse opmars, in het raam van het von Schlieffenplan, was gestuit. Onder druk van de vijand, die trachtte hun linker flank te overvleugelen, zochten de geallieerde legers aanleuning bij de zee. De havens van Duinkerken, Boulogne en Calais moesten beschermd worden voor de aanvoer van nieuwe troepen en middelen van over zee.

De grote uittocht van de Versterkte Stelling Antwerpen was eveneens begonnen. Gendarmen, Burgerwacht en Vrijwilligers werkten sinds weken samen ter beveiliging van de verbindingslijn Antwerpen – Zee. Daarin zijn de grote wegen en vooral de spoorlijnen van onontbeerlijk strategisch belang.

De Gendarmeriebrigades en het personeel van de spoorwegen observeerden Duitse troepenbewegingen vanaf de Franse grens. Het betrof het versterkte 1ste Beierse Zware Cavalerie Regiment dat vanuit Roncq (nabij Rijsel) in stelling kwam om op te rukken naar Vlaanderen en de Noordzee.

De eenheden en omstandigheden van het “Gevecht aan de Edemolen”

Het gebied op de linker Scheldeoever, ten Noorden van de rivier

“In augustus-september 1914 was vooral Oost-Vlaanderen een soort niemandsland, waarin Duitse en Belgische patrouilles en eenheden hun slag trachtten te slaan in een soort guerrilla oorlogsvoering.” (Uit: “De Chaos van het Slagveld” van Tom Simoens)

Het gebied waarin zowel de Burgerwacht van Luik als de cyclisten van de Gendarmerie opereerden, is vlak tot licht glooiend. De velden en landerijen zijn er omzoomd door hagen, struikgewas en bomen. In het ene geval kan men van een bondgenoot spreken, andere keren van een hindernis. Verkenningen werden naargelang de binnenkomende inlichtingen over een uitgestrekt terrein uitgevoerd. Er waren opdrachten vanuit Zwijnaarde in alle richtingen zoals: Aalst, Ninove, Ronse en Oudenaarde. Op de bewuste dag van 7 oktober, oriënteerde de verkenning naar de omgeving vanaf Zwijnaarde tot Kruishoutem en Waregem. De eenheden hebben daarbij een grote handelingsvrijheid.

De Groepering van luitenant-generaal Henri Clooten

Sinds 22 augustus 1914 waren alle troepen van Oost- en West-Vlaanderen onder het bevel van generaal Clooten geplaatst. Hij was benoemd als militair gouverneur van Oost- en West Vlaanderen. Zijn hoofdkwartier lag in Sint-Niklaas. Hij diende het Belgisch grondgebied, dat nog niet door de Duitsers was bezet, noch door de geallieerden, open te houden voor het terugtrekkende Belgisch Leger.

In elk geval diende hij de communicatielijnen naar en van Gent vrijwaren.

Om zijn opdracht uit te voeren moest hij:

- daar waar nodig de openbare orde handhaven en zo nodig herstellen;
- inlichtingen laten verzamelen over de troepenbewegingen en sterkte van de vijand;
- de bruggen aan de Schelde verdedigen en indien mogelijk de bezette bruggenhoofden op de rechter Scheldeoever opnieuw innemen.

Hij beschikte daarvoor over:

- de nog beschikbare eenheden in zijn gebied, waaronder de brigades van de Territoriale Gendarmerie;
- de Gendarmerie groep o.l.v. van majoor Blondiau met drie eskadrons cavalerie;
- het peloton wielrijders van de Gendarmerie van de Territoriale Groep Oost-Vlaanderen met 24 cyclisten onder bevel van kapitein Frémault met in steun een automitrailleur;
- de Burgerwacht (4 à 5000 manschappen) met daarin het Eskadron van de Luikse Burgerwacht onder het bevel van kapitein-commandant Puck Chaudoir.
- De vrijwilligerskorpsen (ong. 12.000 man)³

Bovendien had hij eenheden vrijwilligers en enkele gepantserde automitrailleurs.

Het Peloton Wielrijders te Velde van de Gendarmerie van Oost-Vlaanderen

Kapitein bij de Gendarmerie Frémault maakte met zijn Peloton Wielrijders, deel uit van de Groep van majoor Blondiau (Commandant van het Depot – Onderrichtseskadron). Bij deze opdrachten beschikte hij over de steun van een gepantserde automitrailleur onder het bevel van luitenant Vigneron⁴.

Het peloton gendarmen wielrijders van de Territoriale Groep Oost-Vlaanderen, (1914), Kapt. Frémault zit in het midden
Foto: 'Centrum voor de geschiedenis en de tradities van de rijkswacht (nu: Museum geïntegreerde politie)

³ Stefaan De Grootte, *De slag aan de Edemolen te Nazareth (7 oktober 1914)*, Jaarboek XLIII, Heemkring Scheldeveld, Sint-Martens-Latem, 2014

⁴ Georges Vigneron (1880-1956) werd majoor. Als reserve-kolonel bij de Rijkswacht kende hij een bewogen politieke loopbaan als senator. Hij was voorzitter van de Verbodering (later NSRP).

Sinds het begin van de oorlog was het peloton ingekwartierd op het kasteel van Ghellinck aan de Hutsepot te Zwijnaarde. Daar bevond zich aanvankelijk ook het eskadron van de Burgerwacht van Luik dat onder de leiding stond van kapitein-commandant Puck Chaudoir.

Camiel Frémault werd geboren te Pollinkhove op 24 december 1873 als zoon van een plaatselijke bakker. Hij was de oudste van een gezin van negen kinderen. Als jongen uit het West-Vlaanderen van toen werd hij door zijn ouders naar het college van Kain – nu een deelgemeente van Doornik – gezonden, “opdat hij er Frans zou leren”. Na zijn legerdienst bij het 4de Linieregiment ging hij bij de Gendarmerie. Op 1 oktober 1903 werd hij wachtmeester te paard en ontving hij het Militair Ereteken 2de Klas. Op 25 maart 1905 werd hij benoemd tot onderluitenant bij de Gendarmerie. Vijf jaar later, op 19 juni 1910, werd hij luitenant. Zijn benoeming tot 2de kapitein volgde op 12 januari 1914.

De functies die de tweetalige kapitein Camiel Frémault uitoefende waren:

- 29 maart 1905: Adjunct van het Luitenantschap van Brussel
- 10 februari 1906: Voorlopig bevelhebber van het Luitenantschap Laken
- 29 maart 1906: Adjunct van het Luitenantschap Brussel
- 30 juni 1906: Officier in het Eskadron Mobiel en Onderricht
- 28 maart 1908: Commandant van het District Mechelen
- 26 juni 1913: Commandant van het District Kortrijk

Frémault als onderluitenant

In zijn biografische nota's, opgesteld in 1910, gaf de Commandant van de Gendarmerie⁵, de generaal de Selliers de Moranville de volgende beoordeling: *“Uitstekend Officier die mag gerekend worden tot de beste districtscommandant. Verdient volledig vertrouwen. Tact, invloed, initiatief, activiteit, toewijding aan zijn plichten, bemint zijn beroep”*. In de rubriek “karakter” leest men: *“Vastberaden, eerlijk en open”*.

Frémault sneuvelde te Nazareth, Edemolen op 7 oktober 1914 in een gevecht met de vijand op het ogenblik dat hij een gekwetste wachtmeester te hulp kwam.

⁵ De “Commandant van de Gendarmerie” was de opperbevelhebber.

De Burgerwacht⁶ van Luik – La Garde Civique de Liège

Het cavalerie eskadron van de *Garde Civique de Liège* speelde een belangrijke rol in de gevechtsactie. Er waren mannen bij uit Kortrijk, Gent en elders zoals Jean de Lanier uit Sint-Joris-Distel. Het was de enige groep Burgerwachters in ons land die aan belangrijke gevechtsacties zou deelnemen en later ingelijfd werd in het leger⁷. Hun inzet moest vooral bijdragen tot de handhaving van de orde in het oorlogsgebied.

Kapitein-commandant **Puck Chaudoir** werd geboren in 1873 als zoon in een rijke bankiersfamilie. Hij kreeg een opleiding aan de Koninklijke Militaire School. Van 1905 tot 1920 was hij burgemeester van Hamoir aan de Ourthe, in de provincie Luik. Hij was de eigenaar en heer van het Kasteel van Lassus.

Kort na het uitbreken van de oorlog, in augustus 1914, kreeg hij het bevel over een escadron cavalerie van de Luikse Burgerwacht. Na de inval van Duitsers was zijn eenheid mee teruggetrokken naar het Westen.

Hij verongelukte in 1930 te Neilly-sur-Seine.

Luitenant **Robert Oor**⁸ was officier bij de Grenadiers. Hij was Stafadjunct (later: Stafbrevethouder) en studeerde aan de Koninklijke Militaire School.

Hij voerde het bevel over een gepantserde automitrailleur Minerva die in versterking kwam van de Burgerwacht van Luik. Hij werd omschreven als iemand die nergens schrik van had. Oor is een verslaggever⁹ van het gevecht te Edemolen.

Kolonel SBH Robert Oor

Vanaf 27 september 1914 had het escadron Burgerwacht van commandant Chaudoir zijn kantonnement te Nazareth. Bij hun aankomst op de Markt te Nazareth was de Burgerwacht van Kortrijk, met 26 ruiters, er al aanwezig. Zij sloten zich aan bij het escadron van Luik, dat nog 36 manschappen telde.

⁶ De Burgerwacht was oorspronkelijk georganiseerd in de gemeenten met meer dan 10.000 later 30.000 inwoners. Zij was samengesteld uit burgers tussen 21 en 50 jaar, die geen deel uitmaakten van het leger. De missie was: de gehoorzaamheid aan de wetten behouden, de openbare orde en rust handhaven of herstellen, het waarborgen van de onafhankelijkheid van België en de integriteit van zijn grondgebied. (Wikipedia)

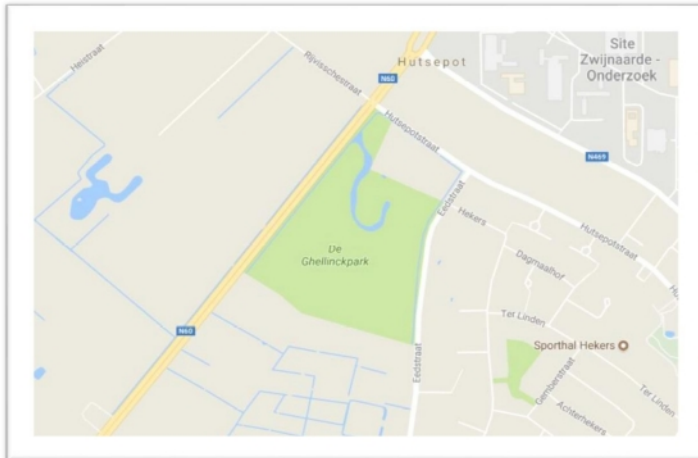
⁷ Stefaan De Groote, Gevecht aan de Edemolen in Nazareth, in: Bijdragen over de Eerste Wereldoorlog in de Oost-Vlaamse Leie- en Scheldestreek, 22.12.2012

⁸ Kolonel SBH R. Oor werd in maart 1938 korpscommandant van het 1^e Carabiniers Prins Boudewijn

⁹ Oor, R. Le Combat d'Edemolen, Bulletin Belge des sciences militaires, mei 1934, p. 410

Te Nazareth stond er geen gebouw met faciliteiten ter hunner beschikking. Elk was op zichzelf aangewezen om onderdak te vinden bij de plaatselijke bevolking. Ook voor de paarden diende stalling en voedsel voorzien te worden.

In het dagboek van luitenant Jean de Lanier van de Burgerwacht lezen we dat hij logement vindt in de herberg "In de Vos" gelegen in de nabijheid van de Markt.

De brigades van de Gendarmerie

Door de vele detacheringen van het personeel na het uitbreken van de oorlog, waren de meeste brigades onderbemand. Generaal Clooten besliste daarom op 27 augustus om de brigades van de nodige manschappen te voorzien.

Als een aanvaardbare norm zag hij in elke brigade minstens twee à drie gendarmes, aangevuld met minstens tien vrijwilligers-soldaten. De opleiding van deze versterking viel ten laste van de eenheden. De brigade van Gavere kreeg tien oorlogsvrijwilligers.

Frans territoriaal Infanterie Regiment uit Duinkerken

Twee compagnies van het Frans Territoriaal Infanterie Regiment (R.I.T.) van een driehonderd manschappen werd onder het bevel geplaatst van generaal Clooten. Het regiment werd vervoerd per trein naar Eke en snelde ter hulp aan de Edemolen.

De Beierse Groepering von Tannstein

Er werd door verkenners melding gemaakt van een eenheid met vijfhonderd ruiters en honderdvijftig wielrijders. Als zware bewapening beschikten zij over twee kanonnen en zes mitrailleurs. Ze waren gekleed in hun veldgrijze uniformen met blinkende helmen. Het was de Groepering van majoor von Tannstein, een onderdeel van het Duitse Vierde Cavaleriekorps dat werd bevolen door luitenant-generaal Freiherr von Hollen.

De Groepering von Tannstein bestond uit drie eskadrons van elk 120 ruiters, een compagnie wielrijders van het Jäger-Batallion van ongeveer 200 man o.l.v. Hauptman Stolz en een halve batterij veldartillerie te paard (2 kanonnen). Grosso modo, met de bevelvoering, intendance en logistiek een kleine duizend man.

Het was een aanvalsgroep met als opdracht de spoorlijnen Deinze – Tielt – Torhout te verkennen en de spoorlijnen komende uit Gent (Gent-Kortrijk en Gent-Oudenaarde) te vernielen om de terugtrekkende Belgische en geallieerde troepen de pas af te snijden.

De Groepering van majoor von Tannstein was gekantonneerd te Aalbeke, nabij Kortrijk. Later trekt de groepering in de richting Gent en bivakkeerde in de Spitaalbossen. Deze bossen, nu als de Wortegemse bossen gekend, liggen tussen Oost- en West-Vlaanderen, verdeeld over de gemeenten Waregem, Anzegem en Wortegem-Petegem.

De dagen voor het gevecht van Edemolen

Maandag 5 oktober

Generaal Clooten stelde luitenant Oor, met zijn gepantserde automitrailleur ter beschikking van Puck Chadoir.

Beide officieren zijn oude bekenden van de Militaire School, het was een vertrouwd weerzien.

Onder de bemanning van de automitrailleur zijn er de chauffeur, een gewezen onderofficier van de Jagers te Paard, de ordonnans van de luitenant, Jean Pennart en de Grenadier Van de Velde die de mitrailleur bediende.

Dinsdag 6 oktober

Op bevel van generaal Clooten voerde kapitein Chadoir een verkenning uit richting Kortrijk. Te Kruishoutem werd de cavalerie achtergelaten en trok een gemotoriseerde groep bestaande uit dertien leden van de Burgerwacht op drie torpedoauto's, samen met de automitrailleur van luitenant Oor verder tot Sint-Eloois-Vijve. Ze kwamen daar om 13.25 uur aan. Hoewel er niets te melden was, werd het hen door de lokale autoriteiten verboden om nog verder door te rijden tot Kortrijk. Zij negeerden het verbod en de colonne trok om 14.00 uur verder. Te Harelbeke vernamen zij van de inwoners dat een grote troep Duitsers aan het vorderen waren in de richting van Bellegem. Het was het voor hen tot dan toe nog onbekende *Groepering von Tannstein*.

Met de automitrailleur in de voorspits gingen zij erop af. In de omgeving van Zwevegem kwam het tot een treffen. De luitenant Oor wist er één vijandig voertuig, met aan boord tal van explosieven en een dode soldaat, te bemachtigen.

Na het afbreken van het contact met de vijand en op de terugweg naar Nazareth, ontmoetten zij te Harelbeke kapitein Frémault. Deze had een verkenning beëindigd en keerde terug naar zijn kantonnement aan de Hutsepot te Zwijnaarde. Ze wisselden inlichtingen uit. Een ontmoeting van de drie officieren, die 's anderendaags een hoofdrol zal spelen.

Commandant Chaudoir en luitenant Oor waren 's avonds te Nazareth. De verkenning tot Kortrijk werd een succes. Kort na hun aankomst kwam generaal Clooten te Nazareth aan. Hij feliciteerde er beide officieren. Bij een rondgang inspecteerde hij de paarden en is vol bewondering voor de goede toestand waarin zij zich bevinden.

's Avonds ontvangt luitenant Jean de Lanier in het kantonnement in Nazareth een telefonisch bericht van Kapitein Frémault te Zwijnaarde. "Generaal Goffinet laat weten dat een sterke Duitse troepenmacht gekantonneerd ligt bij Wortegem".¹⁰

De nacht van 6 op 7 oktober

Die nacht breekt het Belgisch leger uit Antwerpen en trekt terug via Oost-Vlaanderen naar het Westen, vnl. via de spoorwegen.

De posities van de eenheden die een rol zullen spelen in het gevecht waren:

- Kapitein Frémault in het kasteel Ghellinck aan de Hutsepot te Zwijnaarde,
- Commandant Chaudoir en luitenant Oor te Nazareth,
- von Tannstein en zijn troepen in de Spitaalbossen te Wortegem, op een drietal kilometer van de spoorweg te Waregem.

In Waregem waren er die nacht enkele sporen ontploft! De strategische terugtocht van het Belgisch leger en (enkele) geallieerden vanuit Antwerpen loopt groot gevaar. Luitenant-Generaal Clooten, wordt op de hoogte gebracht van deze vernielingen.

Het bevel om uit te rukken liep binnen om 2 uur 's nachts. Hij liet het Eskadron van Puck Chaudoir en het peloton wielrijders van Camiel Frémault een offensieve verkenningsopdracht uitvoeren in de richting van Kruishoutem en Waregem.

Woensdag 7 oktober 1914, de dag van het gevecht¹¹

De acties van het escadron van de Luikse Burgerwacht

De Burgerwachters van Luik vertrekken 's nachts rond vier uur op verkenningstocht. Het heeft gevoren en het is bar koud. De velden liggen wit van ijsel. Ondertussen is er al een betere zichtbaarheid door de opkomende zon.

Er hangt een zekere spanning in de gelederen. Vierenvijftig gewapende ruiters trekken in de richting van Kruishoutem. De cavalerie ontplooit zich links en rechts van de weg

¹⁰ Reginald Braet, *Oorlogsdagboek van een edele man*, Jean de Lanier, 2014

¹¹ Op het einde van dit hoofdstuk staat een plan van de streek met de troepenbewegingen.

om de verkenning optimaal uit te kunnen voeren en daarbij de eigen veiligheid te verzekeren.

De colonne voertuigen vertrekt om vijf uur met drie auto's en de automitrailleur, eveneens in de richting van Kruishoutem. Zij zullen de ruiters inhalen en voorbijsteken. De voertuigen rijden door naar Wortegem. Bij de plaatselijke inwoners van Wortegem wordt informatie ingewonnen over de aanwezigheid van Duitsers. Luitenant Oor wordt op de hoogte gebracht dat er Duitsers naar Nokere optrekken. Ze zouden de ruiters van de Burgerwacht kunnen verrassen. Chaudoir rijdt met zijn colonne voertuigen terug naar zijn cavalerie en laat hen tactisch terugtrekken.

Luitenant Oor voert ondertussen verkenningen uit rond de Spitaalbossen. Hij stelt zich met de automitrailleur op in Nokere. Chaudoir ontplooit zijn eenheid met de ruitery op de vleugels en rukt op in de richting Nokere. Ze worden verwittigd door burgers die hem verwittigen dat het in de omtrek wemelt van de Duitse soldaten, die in het kasteel overnacht hebben. Chaudoir en Oor rijden terug naar Kruishoutem. Te Kruishoutem klimt Oor in de kerktoren. Hij ziet voor het eerst een massale troepenbeweging van de vijand. De Duitsers verplaatsen zich vanuit Nokere naar Huise. Von Tannstein, zo zal later blijken, had het plan opgevat om door te stoten naar Eke en de spoorlijn Gent-Oudenaarde uit te schakelen.¹²

In Kruishoutem bevindt zich slechts de colonne van de Burgerwacht, bestaande uit de ruiters te paard, 16 man in autovoertuigen en de drie mannen van luitenant Oor. De vrijwilligers van Kruishoutem zijn per trein vertrokken.¹³

Oor stelt aan Chaudoir voor om de ruiters onder bevel van kapitein Dupont, naar Nazareth terug te zenden. Het kantonnement is in gevaar want de bagage, de reservepaarden en veel ander materiaal is er onbewaakt achtergebleven. De cavalerie keert terug via de door Chaudoir opgelegde weg: Lozer, Goedleven, Edemolen tot Nazareth.

Om 10.00 uur brengt commandant Chaudoir de Generaal Clooten telefonisch van de toestand op de hoogte.

De Wielrijders te Velde van kapitein Frémault en de samenwerking met de Burgerwacht.

Om acht uur vertrekt het peloton gendarmerie cyclisten van Kapitein Frémault samen met de automitrailleur Minerva van luitenant Vigneron vanuit het kantonnement aan de Hutsepot te Zwijnaarde. Hun verkenningsopdracht is georiënteerd naar Waregem. Ze verplaatsen zich per fiets in formatie langs de grote weg Gent – Oudenaarde om langs Ouwegem en Kruishouten Waregem te bereiken.

12 Von Poseck M., Deutsche IVe Kavalleriekorps, Bayerische Kavalleriedivision, Bayerisches Schweres Reiter Regiment nr.1, in: Die Deutsche Kavallerie 1914 in Belgien und Frankreich, Berlin, 1921

13 Stefaan De Grootte, Gevecht aan de Edemolen in Nazareth (o.c.)

Omstreeks 10.30 uur ontmoeten Frémault en Chaudoir elkaar te Lozer. Chaudoir is met zijn torpedo auto's en de automitrailleur op de terugweg vanuit Kruishoutem naar Nazareth. Het plan wordt opgemaakt om met het peloton Frémault de voorhoede van de Duitse cavalerie van von Tannstein ter hoogte van Ouwegem tot stilstand te brengen. Chaudoir en Oor zullen daarbij vanuit het Zuiden de Duitsers onder vuur nemen. Het peloton Frémault neemt snel een defensieve stelling op het kruispunt 't Peerdeken te Ouwegem.

Chaudoir en Oor keren versneld terug naar Nazareth via Kruishoutem en Huise, om vervolgens Noordoost te vorderen. Te Ouwegem vernemen ze, verrast, dat de Duitse colonne al vijf minuten geleden is voorbijgetrokken in de richting van Edemolen en Nazareth. De gepantserde voertuigen zetten vaart op de berijdbare zijwegen. Onder de dekking van hagen en bossen steken ze de Duitse cavaleriecolonne voorbij. Juist voor Huise treft Chaudoir de Duitse ruitery. Een vuurgevecht breekt los en de Duitse ruiters slaan op de vlucht. In Huise dorp verneemt Chaudoir van de inwoners dat een grote Duitse troepenmacht van meer dan 1.000 ruiters, cyclisten en artillerie al door het dorp getrokken is. Hij is waarschijnlijk in contact geweest met de achterhoede van de groepering von Tannstein, terwijl het gros toen al Edemolen naderde.

Aan 't Peerdeken ontmoet de verkenningcolonie van Chaudoir de kapitein Frémault met zijn peloton en de automitrailleur van Vigneron. Ze raden hen aan om een poging te ondernemen om zo vlug mogelijk Nazareth te bereiken, vóór de komst van de Duitse cavalerie. De Duitsers vorderen snel en komen dicht in de buurt. Om 11 uur laat kapitein Frémault van op afstand het vuur openen op de naderende Duitse troepen, om hen te vertragen.

Commandant Chaudoir en zijn troepen rijden Nazareth via de baan Gent – Oudenaarde en slaan links af op de weg Gavere – Deinze (nu de Deinze Steenweg). Bij het doortrekken van het gehucht Edemolen worden ze onder vuur genomen vanuit de huizen links van hen. Het is dan 11.30 uur. De Burgerwachters beantwoorden met tegenvuur, terwijl luitenant Oor met zijn automitrailleur de Duitse colonne, komende van Kruishoutem (Boeregemstraat), zwaar onder vuur neemt.

Het Eskadron Chaudoir was in contact met de voorhoede van de Groepering von Tannstein, meer bepaald het 2e Eskadron onder bevel van kapitein prins Heinrich, dat versterkt is met een compagnie wielrijders. Het peloton van luitenant von Sprei vorderde in spits van de Groepering en was aan de Edemolen. Ze zaten verborgen in de herberg en in andere gebouwen. De auto's van Chaudoir waren daar onverhoeds voorbijgereden en de Duitsers openden het vuur. Dartois werd in de lenden getroffen. Hij werd overgebracht naar het hospitaal "Institut Moderne", (nu in de Koningin Fabiolalaan) te Gent waar hij 's anderendaags zal overlijden.

De auto's verscholen zich eerst achter een hoeve en de manschappen zoeken dekking om terug te vuren. De Minerva van Oor kwam net op tijd om dekkingsvuur te geven om terug in de auto's te geraken. Chaudoir en zijn eskadron kunnen ontkomen en

bereiken Nazareth. Om 12.50 uur brengen ze telefonisch de Generaal Clooten op de hoogte. Hij zegt dat versterking zal gestuurd worden. Het Franse Territoriale Infanterie Regiment zal vanuit Gent per trein, via Deinze naar Eke worden gevoerd.

Het contact te Edemolen

Wanneer kapitein Frémault om 11.30 uur het geluid van het vuurgevecht tussen het eskadron Chaudoir en het peloton in spits van de Groepering von Tannstein hoort, vermoedt hij dat Chaudoir en Oor in gevaar zijn. Hij snelt hen met zijn peloton wielrijders en de automitrailleur ter hulp. Frémault, al op de terugweg naar Gent, heeft dus geen andere reden om langs Edemolen te gaan. Hij geeft het bevel tot een vordering volgens de tactische drill van een peloton in spits.

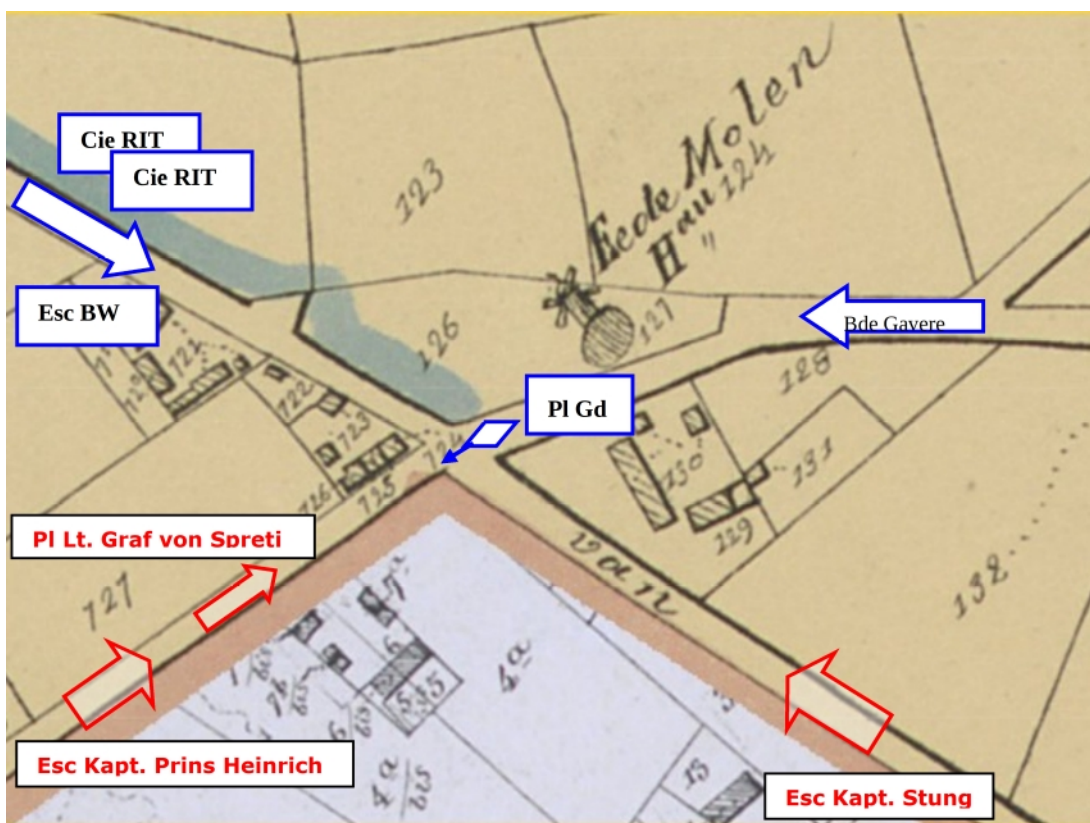

Belgian armoured motor car going into action near Ghent. (Note the barricade in the background)

Foto: <http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/viewtopic.php?t=5069>

Een verkenner van het peloton bemerkt de Duitsers die oprukken vanuit Kruishoutem in zijn richting en hij opent het vuur. Gesteund door de automitrailleur van luitenant Vigneron midden op het kruispunt vallen zij het peloton spits van luitenant Graf Von Spreti hevig aan. De gendarmes verschuilen zich eerst in de grachten en achter de hagen. Luitenant Vigneron heeft zijn Minerva al vurend opgesteld op de weg Gavere – Deinze. Frémault legt zijn mannen in een hinderlaag in de grachten en de huizen links en rechts van de weg. Ze maken front in zuid-oostelijke richting.

Op dit ogenblik, rond 12 uur, komt de brigade van Gavere, bestaande uit twee gendarmen en tien vrijwilligers op het toneel en stelt zich ter beschikking van Frémault. De brigade is op het vuurgevecht afgekomen. Samen met het eigen wielrijderspeloton maakt dit een totaal van een veertigtal manschappen. Het escadron voorhoede van kapitein Prins Heinrich sluit zich aan. Ondertussen is het gros van de vijand met een 800-tal manschappen dicht in de omgeving van de Edemolen genaderd en kan niet meer verder.

Het gehucht Edemolen

Bron: geopunt.be Popp kaart 1879 (vijfendertig jaar voor het gevecht!)

Het ongelijke gevecht is al geruime tijd aan de gang wanneer kapitein Frémault vaststelt dat hij omsingeld wordt. Door de dichte begroeiing met hagen, bosjes, grachten en heuveltjes, kan de vijand verdoken vorderen en heeft men dit maneuver niet zien aankomen. Hierop verschansen de gendarmen en vrijwilligers zich in de omliggende huizen en schuren.

Kapitein Frémault stuurt zijn ordonnans naar Nazareth (ca. 2 km) om er bij commandant Chaudoir hulp te halen, die net op het marktplein van Nazareth de troep verzamelt en reorganiseert. De estafette vertelt dat Frémault en zijn mannen strijden tegen een overdonderende overmacht en omsingeld zijn. Chaudoir keert met zijn manschappen en de automitailleur onmiddellijk terug naar Edemolen.

De Duitsers gaan ondertussen over tot stormloop, de bajonet op het geweer maar worden met zware verliezen teruggeslagen. Ze nemen dekking in de huizen langs de Boerengemstraat en steken de hoeven in brand, waarin de gendarmes en vrijwilligers zich verschuilen. Om niet levend verbrand te worden, moeten deze de weg oversteken naar het heuveltje waarop de molen staat. Onder een hels spervuur verlaten ze al schietend hun schuilplaats om zich te hergroeperen op en rond de berm van de molen, langs de Oudenaardseheerweg.

Kapitein Frémault, het pistool in de hand roept "**Mannen blijft in blok en verschanst u, feu à volonté!**". Het zijn de laatste woorden van de dappere gendarmerieofficier die nog een gewonde tracht mee te trekken maar dan dodelijk getroffen in de buik, sterft hij naast zijn gewonde manschappen.

"De dood van kapitein Frémault"

Achille Kettelle¹⁴, Centrum voor Geschiedenis en Tradities van de Rijkswacht, Etterbeek

Samen met hem sneuvelen ter plekke vijf gendarmen en vijf vrijwilligers, anderen zijn gekwetst of worden gevangen genomen. Slechts een tiental bereikt de berm en kan er wonder boven wonder stand houden tot ongeveer 14.30 uur. Wanneer Chadoir en Oor ter hulp komen met de Burgerwacht staat een groot deel van het gehucht aan de houten molen in brand.

De aanval van het escadron van Chadoir samen met de Franse infanterie.

De Burgerwachten te paard stijgen af op ongeveer 800 meter van de molen. Het eskadron ontplooit zich in tirailleur op 200 à 300 meter van de vijand. Het wordt een gevecht van één Burgerwachter tegen tien Duitsers, een zeer ongelijke en stoutmoedige strijd, maar hun makkers worden afgeslacht! Zij slagen erin met sprongen te vorderen. Luitenant Oor geeft met zijn mitrailleur volop dekkingsvuur. De Duitsers worden aan het terrein genageld. Oor slaagt er nog in om twee zwaargewonde gendarmen te helpen, maar verdere acties zijn onmogelijk.

Driehonderd Franse infanteristen van het Regiment d'Infanterie Territoriale uit Duinkerken werden door generaal Clooten 's morgens met de trein via Deinze naar het station van Eke gestuurd. Vanuit Eke worden zij door luitenant Vigneron tot aan de Edemolen begeleid¹⁵. Ze stappen in ijlmars naar Nazareth en horen daarbij het zware

¹⁴ Luitenant-generaal Kettelle was opperbevelhebber van de Rijkswacht van 1933 tot 1939.

¹⁵ H. Marchant, *Historique des troupes territoriales en Belgique en 1914, groupement Clooten*, Elsenne s.d. p.84

vuurgevecht. Ze zien de rookpluimen van het brandende Edemolen en komen ter hulp gesneld.

Vanuit een wagenpoort gooien de Duitsers met stoelen, tafels en een kar een barricade dwars over de straat. In het midden van de weg komen plots vier gevangengenomen geboeide gendarmen staan, recht tegenover de automitrailleur. Hierdoor is vuren niet meer mogelijk. Van deze situatie maken prins Heinrich en zijn overgebleven manschappen gebruik om van de molenheuvel te vluchten. Zij verschansen zich op hun beurt in de gebouwen langs de weg naar Gavere. Luitenant Oor geeft hierop flankvuur op de Duitsers langs de gegijzelden heen. Langs de weg komende van Gavere worden nog meer Duitsers waargenomen. Het is het 4e Eskadron van kapitein Stung dat er zich ontplooit, klaar om aan te vallen.

De Tijd dringt! Commandant Chaudoir beveelt zijn manschappen: "*Garde de Liège, debout. Chargez dessus! En avant! Vive la Belgique, vive la France et vive le Roi!*". Op dat ogenblik stormen twee compagnies Franse Infanteristen onder het bevel van kapitein Collignon van het Territoriaal Infanterie Regiment (RIT) samen met alle beschikbare mannen van Chaudoir naar de barricade en Edemolen.

De Duitsers vluchten een schuur in met hun krijgsgevangen gijzelaars. De manschappen van prins Heinrich ontsnappen in de richting van Gavere. Zij worden achtervolgd door de ratelende Minerva's van Oor en Vigneron, samen met enkele Fransen. De Duitsers nemen hun gedode en gewonde soldaten mee. De gevangengenomen gendarmen worden meegevoerd en later krijgsgevangen gezet in het Güstrow kamp in Duitsland.

Om 14.52 uur is het gevecht aan de Edemolen voorbij¹⁶. De groepering von Tannstein is gestopt en daarmee het Vierde Cavaleriekorps bevolen door luitenant-generaal Freiherr von Hollen. De treinen met de Belgische jongens rijden! Het is 15.50 uur wanneer Chaudoir vanuit Nazareth telefoneert aan generaal Clooten: "*Combat terminé. Allemands repoussés vers le Sud. Résultats belges: le capitaine Frémault de la Gendarmerie tué, ...*".

De intensieve en urenlange strijd veroorzaakte paniek bij de bevolking. Uit de omliggende dorpen sloeg men op de vlucht.¹⁷ Na het gevecht kwamen er twee Engelse automitrailleurs ter plaatse die posities innamen in de nabije omgeving.¹⁸

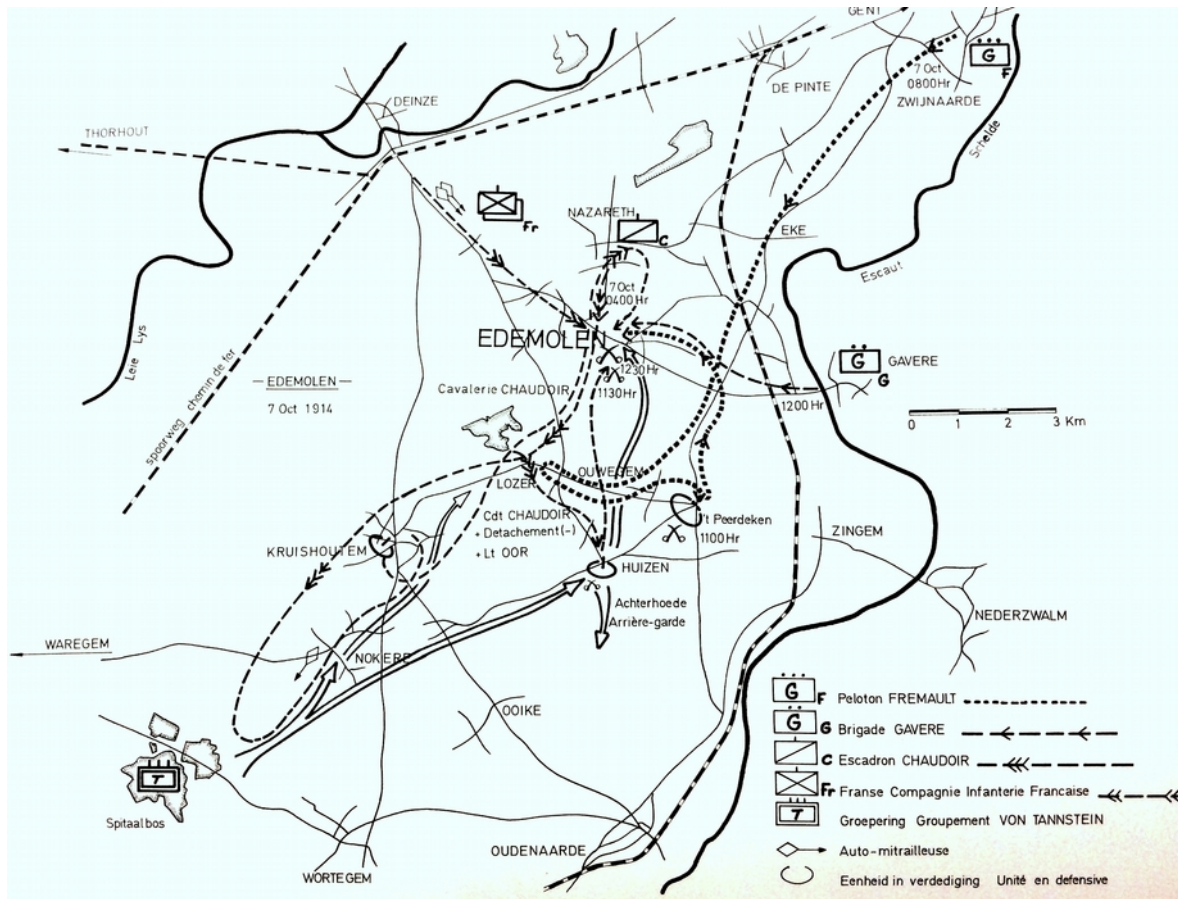
Naast Frémault zijn de Burgerwachter Dartois en vijf gendarmes: de wachtmeesters De Bruycker, De Cock, Van Oost en Verschraegen, de brigadier Van den Bulcke en vijf oorlogsvrijwilligers in dienst bij de Rijkswacht: Daniels, Herman, Blieck, Peetermans en De Clercq gesneuveld te Edemolen.

¹⁶ Verpoucke, G, 7 oktober 1914. *Het gevecht te Edemolen*. Revue van de Rijkswacht, 70.

¹⁷ Stefaan De Groote, *Gevecht aan de Edemolen in Nazareth* (o.c.)

¹⁸ Stefaan De Groote, *De slag aan de Edemolen te Nazareth* (o.c.)

Het plan van de troepenbewegingen voor en tijdens het gevecht

Bron: *Geschiedenis van de Rijkswacht, Deel II, Algemeen Commando van de Rijkswacht, 1980*

Het was een gevecht tussen de oprukkende "geregelde troepen" van de Groepering von Tannstein en een lichte verkenningseenheid van de Gendarmerie. Zonder de versterking van de Burgerwacht en de Fransen was de massacre veel groter geweest.

Na het gevecht van Edemolen

Het gevecht van Edemolen kreeg die dagen al een grote weerklank. Het schepte moed bij de verdedigers van ons grondgebied. Chaudoir en zijn moedige Burgerwachters, de luitenanten Oor en Vigneron met hun Minerva's waren nog steeds ter plekke maar ze kregen grote versterking. Vele eenheden kwamen in de regio in het verweer: de Jagers te Voet van Leuven, Brussel en Gent. Britse marine-fuseliers van de Royal Naval Division en het hele Franse infanterieregiment kwamen helpen in de streek.

De begrafenis op 8 oktober 1914¹⁹

Daags na het gevecht werden de lichamen van de gesneuvelden begraven. Het was een sinistere kille dag. Kanongebulder als een zwaar onweer was te horen in de verte. De Dikke Berthas's die de Antwerpse forten beschieten waren te horen tot in Gent. Een erediensdienst wordt opgedragen in de kerk van Nazareth. Inderhaast zijn er lijkkasten gemaakt het zijn enkele aan elkaar getimmerde ruwe planken en hout van fruitkistjes, vol kieren en spleten. De doodskisten worden met een boerenkar vanuit Edemolen naar Nazareth gebracht. Het is voor de aanwezigen een griezelig schouwspel om de zware kar met de gevallen militairen te zien aankomen.

¹⁹ Reginald Braet, *Oorlogsdagboek van een edele man*, Jean de Lanier, 2014

Aan de kerk bewijzen de Burgerwacht van Luik en van Kortrijk de gewapende eer. Ruiters dragen plechtig de kisten binnen. Deze worden vooraan in de kerk op drie rangen geplaatst en met een grote zwarte doek bedekt. Daarna wordt de kist met hun gevallen bevelhebber, kapitein Frémault, binnengebracht en voor de andere kisten geplaatst. Zijn kist wordt respectvol met de Belgische driekleur bedekt.

Bijna het hele dorp volgt de begrafenis. Luitenant Oor zou later vertellen: "*Dicht bij mij druppelt er bloed vanuit een kist op de tegels*". Bij het verlaten van de kerk wordt op het orgel de Brabançonne gespeeld. De gesneuvelde gendarmen en vrijwilligers worden in één graf gelegd. Kapitein Frémault krijgt een afzonderlijk graf, dicht bij hen. Hun rustplaats bevond zich toen links van de kerk van Nazareth.

Het ereteken van Ridder in de Leopoldsorde werd hem postuum toegekend op 26 maart 1915. Na de oorlog werd het stoffelijk overschot van kapitein Frémault overgebracht naar zijn geboortedorp Pollinkhove, terwijl vijf rijkswachters hun definitieve rustplaats kregen op het Militair Erepark op de begraafplaats te Zomergem. In 2011 werd hij geëerd door aan de Burgweg in Pollinkhove (Lo-Reninge) een straat naar hem te noemen, de Kapt. Frémaultstraat. Er bestaat ook een Kapitein Frémault fietsroute en wandelpad te Nazareth²⁰.

Het Korpsorder n° 63 van 24 april 1933 heeft de feesten ("Fasten") van de Rijkswacht op 7 oktober vastgelegd ter nagedachtenis van zij die uit eigen initiatief hun wapenbroeders in moeilijkheden ter hulp kwamen en sneuvelden, wapens in de hand, recht tegenover de indringers.

Door hun dood te eren herdenkt de rijkswachters de nagedachtenis van al haar leden die gevallen zijn, slachtoffer van de plicht ten dienste van het land. De Federale en Lokale politie en verschillende autoriteiten, w.o. het gemeentebestuur van Nazareth, zetten deze mooie traditie verder met een jaarlijkse plechtigheid aan het monument rond 7 oktober.

Monument: "Veldslag van Edemolen 7-10-1914"

Bron: <http://www.lokalepolitie.be/5419/nieuws/239-herdenkingplechtigheid-edemolen> en

<https://www.tracesofwar.nl/sights/93083/Monument-Gesneuvelden-Edemolen.htm>

²⁰ <https://www.routeyou.com/nl-be/route/view/2297662/fietsroute/kapitein-fremault-fietsroute>

Op de plek waar het gevecht plaatsvond, werd op 7 oktober 1937 een gedenkteken onthuld ter ere van de gevallen Belgische slachtoffers. De namen van de zeven rijkswachters en de vijf vrijwilligers staan op een bronzen plaat vermeld.

Het is opgetrokken uit blauwe hardsteen en is van de hand van de Gentse beeldhouwer Olivier Piette (1885-1948). Het monument staat op de parking van het huidige café Edemolen langs de Gaversesteenweg. De houten graanmolen zelf is in 1931 afgebroken.

De krijgsgevangenen

Er waren vijf krijgsgevangenen en één burger die door de Duitsers als schild werden gebruikt om hun aftocht te dekken. Het waren de gendarmes Félix Vandooren uit Duffel, Pierre De Block uit Destelbergen, Desiré Goeminne uit Kruishouten, Rudolph van Hollebeke afkomstig uit Houthave en tenslotte Maurice Tachel van Poperinge. Deze laatste kon na de oorlog buiten zijn eigen verhaal, getuigen over het aantal doden en gekwetste Duitsers en de ontredding van de groepering von Tannstein.

Het relaas van overlevenden

Relaas van wachtmeester Maurice Tachel²¹

Wachtmeester Tachel overleeft de oorlog in het kamp van Gustrof in Duitsland en vertelt met veel bitterheid over zijn gevangenneming:

" Ik laat opmerken dat als door ons heldhaftig strijden het de Duitsers niet mogelijk is geweest Deinze te bereiken om de pas af te snijden van de aftocht van het leger uit Antwerpen doch waarmee door het leger geen rekening is gehouden. En dat wij als krijgsgevangenen aan elkaar gebonden geweest zijn met koeiezen, twee aan twee, en meegesleurd zijn tussen hunne paarden tot ons hielen kapot geschopt waren door hunne paarden en daarna op hunne kanonnen gebonden. En als wanneer hunne doden begraven waren zij ons in de wagens smeten zoals de zwijnen en wel tien maal de revolver op ons hart duwden, zeggende 'gij zijt franc tireurs, doodschieten'. Uit wraak steken zij huizen in brand, zij nemen burgers gevangen die zij willen doden zeggend 'gij zijt franc tireurs'. Wij zegden dat het burgers waren en dat geen enkel burger geschoten had, of ons bijgestaan had."

Verslag van Commandant Puck Chaudoir

Zijn relaas schetst de wreedheid van de oorlog. Hij schrijft:

"We vechten nu al twee uur lang. Waar zijn de Gendarmen?"

Helaas! Hier is er één, uitgestrekt in de gracht, een tweede, dan een derde. Een andere ligt naast een huis met een gebarsten schedel waaruit de hersenen tevoorschijn komen. Hier nog twee anderen. Hun hoofd werd afgerukt, de huid van hun gezicht bedekt hun nek. De ongelukkigen zijn afschuwelijk om te zien.

21 Stefaan De Grootte, *Gevecht aan de Edemolen* (o.c.) p.8

Ik vervolg mijn macabere inspectie. Zittend op een mijlpaal, schokt een wachtmeester; hij doet me teken dat ik naar zijn rug moet kijken; een wonde, groter dan een hand heeft het vlees opengereten. Op tien meter van hem op de berm ligt een linessoldaat, zijn armen gekruist. Het is nog een kind. Hij weent zachtjes en roept: "Mama, Mama ". Ik ga dichterbij.

- "Moed, mijn jongen, men gaat je komen halen."

- "Ho, het is niet nodig, ik ga sterven. ik ben slechts 15 jaar oud; maar ik had mij juist laten inlijven." Arme moeder!

Nog twee lijken. Ze schijnen naast elkaar te slapen.

Aan de hoek van een huis zit een soldaat in de houding van een geknielde schutter. De dood heeft hem in een laatste beschermende beweging vereeuwigd. Alleen zijn geweer is uit zijn handen gevallen en ligt aan zijn voeten.

Een boer doet mij teken dat ik moet naderen en toont mij een muur. Achter deze muur, in een grote bloedplas (nooit had ik gedacht dat het menselijk lichaam er zoveel had) ligt een gendarme op zijn buik. Het lichaam van de stervende rilt met regelmatige tussenpozen.

En kapitein Frémault? ...

Ik vind hem uiteindelijk, uitgestrekt aan de voet van de molen naast twee manschappen. Een kogel heeft zijn onderbuik doorboord en zijn ingewanden werden als een lange paternoster meegesleurd. De brave kameraad, de commensaal²² van Zwijnaarde, die de sympathie had van iedereen, lijkt mij met zijn grote ogen aan te kijken. Zijn gelaat is zeer rustig. Hij moet al glimlachend gevallen zijn, zonder te lijden. Zijn eeuwige pijp die hij tijdens het gevecht niet heeft laten vallen is half opgebrand naast hem gerold.

Van het detachement dat hem begeleidde zijn allen met uitzondering van vijf gevangenen en zes gewonden, gesneuveld. Deze bescheiden dienaars van de orde hebben op dappere en eenvoudige wijze hun leven gegeven voor het land. Hun as ruste in vrede!"²³

Verslag van luitenant (later graaf) von Preissing²⁴

"Vandaag leidt prins Heinrich met zijn eskadron en twintig wielrijders de voorhoede van de legergroep von Tannstein in de richting van het gehucht Edemolen. Daar aangekomen ziet hij een wielrijder wegrijden.

Het ziet er vandaag allemaal wat dreigender uit dan gisteren want het leidt geen twijfel dat onze komst werd signaleerd door windmolen- en rooksignalen, door fabriekssirenen en waarschijnlijk ook met telegraaf en telefoon.

22 Tafelgenoot

23 Puck Chaudoir, Campagne de la garde à cheval de Liège, p. 168-169

24 Vertaald uit het Duits door Albert Leclercq van de Heemkring Scheldeland.

Eerste luitenant graaf Spreti heeft het bevel over de spits van de voorhoede. Plots horen we mitrailleurvuur en gepantserde auto's die naderen. Onze voorhoede stapt af en wordt vanaf de weg Deinze-Gavere onder vuur genomen en tak-tak-tak ook het tweede deel van onze spits wordt door een auto aangevallen.

Weg van de straat ! Maar de hele omgeving is onoverzichtelijk door de met hagen omheinde tuinen. Tezelfdertijd wordt uit alle huizen geschoten. Daarom trekken wij ons terug om dan langs een zijweggetje opnieuw op te rukken. Onder dekking van een hoeve laat prins Heinrich nu iedereen afstappen om het gevecht aan te gaan. Op het kruispunt wordt een barricade opgeworpen. Op de " Nachspitze " wordt niet meer geschoten en we horen de vijandelijke auto wegrijden.

De leider van ons eskadron geeft onmiddellijk bevel om aan te vallen. Onze wielrijders rukken op langs de straat voor een frontale aanval terwijl de pelotons van graaf Morogna en Dornberg links en rechts in een omsingelingsbeweging de baan Deinze - Gavere afsluiten. Prins Heinrich - de leider van onze voorhoede - blijft bij deze pelotons. Door die vermaledijde hagen is het terrein onoverzichtelijk zodat onze artillerie geen waarnemingen kan doen.

Ondertussen blijken de Belgen de eerste huizen verlaten te hebben en zich op de weg naar Gavere²⁵ terug te trekken achter de berm, waarop de windmolen staat. Ze hebben de omtrekkende beweging van onze troepen opgemerkt en hun gepantserde auto komt naar het kruispunt, nog voor we de straat bereikt hebben. De auto-mitrailleur houdt halt ongeveer 60 m van de baan, zodat ons eskadron met geweervuur in rug en flanken af te rekenen krijgt. Daarom houdt het peloton Dornberg halt aan de straat. Nu wordt het geweervuur nog heviger.

Prins Heinrich stormt vooruit, gevolgd door zijn ruiters. Uit dakvensters en vooral vanaf de molen worden de aanvallers met hevig geweervuur bestookt.

Toch slaagt prins Heinrich erin - onder hoerageroep van zijn ruiters - tot de molen door te dringen. Daar is de laatste weerstand door onze ruiters en jagers - bajonet op het geweer - vlug gebroken.

Nu heerst er volledige stilte, maar nog is de lucht niet zuiver. Er moeten nog Belgen in de huizen zitten. Het derde peloton, onder bevel van luitenant von Preising, sergeant Zadow en onderofficier Juli haalt de laatste tegenstanders, die al burgerkleren aangetrokken hebben, uit de huizen.

Toch is de gepantserde auto, die door Dornberg wordt opgehouden nog niet uitgeschakeld als er een tweede auto opduikt die met een kogelregen als met zweepslagen het bezette kruispunt en de baan onder uur neemt.

Prins Heinrich en zijn ruiters, die zich ten noorden van de straat (aan de molen) bevinden worden hierdoor van de rest van ons regiment afgesneden. Onze wielrijders richten hun vuur nu op de tweede auto en vragen om versterking om de straat achter de tweede auto te kunnen sluiten. Ritmeester Jung krijgt met zijn vierde eskadron die opdracht en slaagt erin met gericht geweervuur de automitrailleur te treffen en te immobiliseren en de chauffeur te doden. Op dat ogenblik kwam het bevel om het gevecht onmiddellijk te onderbreken omdat twee vijandige compagnies in aantocht

25 De huidige Oudenaardseheerweg - Gaverepontweg, waar de molen toen stond

waren. Nu moesten we proberen onze afgesneden groep over de straat te krijgen zodat onze soldaten weer bij de rest van ons regiment konden aansluiten.

Zoals in vroegere tijden – toen men tijdens een gevecht onderhandelde – lieten wij de Belgische sergeant-majoor (terwijl we hem onder schot hielden) aan de chauffeur van de automitrailleur vragen om het vuur te staken tot wij over de straat waren. Hij verklaarde zich akkoord en links en rechts terugtrekkend bereikten wij onze handpaarden.

Alleen de beweging van het peloton Dornberg werd vertraagd doordat het werd aangevallen door vijftig Belgische wielrijders. Toch slaagde hij erin zijn stelling te behouden tot zijn eskadron aan de definitieve aftocht kon beginnen. Graaf Spreti reed nog naar het door de Belgen bezette kruispunt terug om Dornberg op te pikken, hem zijn paarden te bezorgen en het regiment achterna te rijden.

De opmars van onze troepen werd even opgehouden door Belgische wielrijders , gendarmen en bewapende inwoners”

Er is nog een verslag van luitenant von Donberg²⁶, een officier die in het 2e Eskadron voorhoede diende en ook betrokken raakte in het gevecht. Grotendeels bevestigd Donberg het verhaal van von Preising.

Commentaar op het Duitse verslag²⁷

In grote lijnen komt dit overeen met de Belgische verslagen. De auteur minimaliseert het belang van dit gevecht want de Duitsers werden volgens hem maar “even opgehouden”. De groepering von Tannstein heeft echter geen verdere vernielingen aan de spoorwegen kunnen uitvoeren, noch belangrijke verbindingswegen bezetten. *“ De Duitsers maken zich echter snel uit de voeten, ze springen op hun paarden en vluchten in wanorde; ze nemen hun gekwetsten mee, hun gevangenen en zelfs hun gesneuvelden. Redde wie zich redden kan. Ze hebben zelfs hun twee kanonnen niet gebruikt!”* klonk het in een verslag aan Belgische kant.

De rol van de gendarmerie cyclisten werd minder belicht, misschien omdat de Duitsers de uniformen niet kenden of er geen belang aan hebben gehecht tegen welke eenheid ze vochten. Het zijn vooral de automitrailleurs die volgens de Duitse versie het verloop van het gevecht hebben bepaald. Ook de gelijktijdige aanwezigheid van twee automitrailleurs is niet volledig gelijklopend met de Belgische veldboekjes.

Verder blijkt uit het Duitse verslag het belang dat zij hechtten aan titels (vele van hun officieren zijn edellieden) en hun neiging tot heldenverering.

De tegenstanders “die al burgerkieren hadden aangetrokken” waren de uit hun brandende huizen vluchtende inwoners van het gehucht Edemolen.

De verwijzing naar een fair-play door “onderhandelen tijdens het gevecht” is in realiteit een gijzeling geweest van krijgsgevangenen, die onder de dreiging van de Duitse wapens als schild van de terugtrekkende Duitse troepen dienden om over de straat en verder weg te geraken.

²⁶ Het verslag is gepubliceerd door Stefaan de Grootte in: *De slag aan de Edemolen* (o.c.)p.30

²⁷ Stefaan De Grootte, *De slag aan de Edemolen* (o.c.) p. 30

Het meest opvallend is de obsessie van de Duitsers dat ze door burgers worden beschoten. Tot driemaal toe wordt dit hier in dit korte verslag naar verwezen. Het was tijdens hun opmars doorheen België een weerkerende drogreden om wreedheden te begaan, gebouwen in brand te steken en standrechtelijke executies van onschuldige burgers goed te praten.

Slechts één voorbeeld? Op "Schuwe maandag" 19 oktober worden Duitse eenheden te Roeselare door een restant Franse soldaten vanuit een hinderlaag beschoten. Achteraf verdwijnen de Fransen zonder dat de Duitsers één Fransman gezien hebben. De Duitsers besluiten dan maar : "*Die Zivilisten haben geschossen !*" Baldadigheden vanwege de Duitsers zijn het gevolg: op veel plaatsen wordt brand gesticht en op verschillende plaatsen worden groepen burgers doodgeschoten.²⁸

Het historisch belang van het gevecht

Ongeacht de bewondering die we moeten koesteren voor de moed en de zelfopoffering van een kleine groep gendarmes en oorlogsvrijwilligers, kunnen we onderzoeken of hun levens niet tevergeefs werden afgebroken, anderen met vreselijke verwondingen uit de strijd kwamen of jaren in gevangenschap zaten.

Is het mogelijk om naderhand in te schatten wat het militair belang is geweest van dit gevecht? Er werden honderden manschappen ingezet en er vielen vele gesneuvelden, maar de beschouwing moet verder gaan dan een "body count". Heeft het gevecht een invloed gehad op het verloop van de oorlog tijdens die eerste maanden? Was er misschien zelfs een strategisch impact voor de rest van de oorlog? Het is ook een poging om zinnige repliek te geven op de bitterheid van wachtmeester Tachel, die zei "*door ons heldhaftig strijden het de Duitsers niet mogelijk is geweest Deinze te bereiken om de pas af te snijden van de aftocht van het leger uit Antwerpen doch waarmee door het leger geen rekening is gehouden.*"

Hiervoor moeten we de richting ingaan van een moeilijke en aanvechtbare oefening in tegenfeitelijke geschiedenis. We moeten de vraag durven stellen ""Wat als ...".

Stel dat kapitein Frémault en zijn mannen niet waren teruggekeerd naar Edemolen om daar – in de overtuiging – de Burgerwacht van Chaudoir te gaan bijstaan toen ze het vuurgevecht hoorden of dat de Duitsers niet op de colonne van Chaudoir hadden geschoten. De gendarmen zouden dan in Edemolen geen hinderlaag hebben gelegd voor het peloton in spits van de groepering von Tannstein. De groepering was dan zonder enige hinder opgerukt naar Deinze en was daar misschien de Franse infanterie (RIT) te vlug af geweest.

De nacht voordien (6 op 7 oktober) waren de Belgische troepen massaal aan een strategische terugtocht bezig vanuit Antwerpen en omgeving. Indien de Vierde Duitse Cavalerie snel had kunnen doorstoten en de weg van het Belgisch leger afsnijden door de sporen op te blazen en de kanonnen in stelling te brengen, dan was er slag geleverd met de vastgelopen eenheden, eventueel tot op de stranden van de Noordzee en had het verloop van de oorlog er heel anders uitgezien. De Leie en het kanaal was wegens de lengte onverdedigbaar. De IJzer was de laatste defensieve

²⁸ Robert Missinne, *Lessenreeks 1914-18*, Interreg 1995, in <http://www.wo1.be>

stelling die enige kans had om verdedigd te kunnen worden maar onze mensen moesten er kunnen geraken. Daarvoor had het leger wegen, bruggen en spoorwegen nodig om snel te vorderen en als eerste de Westkust te bereiken.

Het gevecht in Edemolen heeft een waterval effect gehad. Het peloton spits van luitenant graaf Spreti viel onder vuur en werd gestopt. Ze moesten een omsingelend maneuver uitvoeren. Hierdoor kwam er versterking voor de gendarmen opdagen die het opnamen tegen het eskadron voorhoede. De streek was daarna in ee hoogste staat van paraatheid gekomen. Von Tannstein en het hele IVe Zware Cavaleriekorps met kanonnen en al stond stil. Ze konden hun opdracht niet uitvoeren en de spoorwegen en bruggen in de omgeving van Gent niet innemen en / of vernietigen of de terugtrekkende Belgische troepen aanvallen.

De strategische terugtocht kon doorgaan en het gros van het Belgisch leger kreeg de gelegenheid om achter de IJzer te verschansen. De vlakte kon op tijd onder water worden gezet. De Duitsers waren gestopt, een langdurige en vreselijke stellingoorlog kon beginnen maar ... onze jongens, ze vchten voort! .

Edemolen 1914 – Foto van Jean de Lanière

De gesneuvelden

De Duitse verliezen

De Duitsers verloren achtenzestig manschappen (niet bevestigd) en telden een honderdtal gewonden. Allen worden tijdens de aftocht meegenomen.

De Belgische doden

Burgerwachter

Dartois werd zwaar gewond en overleed in het ziekenhuis "Institut Moderne" te Gent.

Gendarmen

Camiel Frémault, kapitein, geboren in Pollinckhove op 24/12/1873, zoon van Jules en Rosalie Kinget.

August Van Oost, wachtmeester, geboren Adegem op 12/12/1875, zoon van Fernand en Victoria Gheysens, wonende in Assenede en gehuwd met Marcellina Baroen.

Romain Verschraegen, wachtmeester, geboren Lochristi op 7/2/1882, zoon van Jozef en Van Nieuwenhuysse Anna en gehuwd met Anna Van Slambrouck.

Octaaf De Cock, wachtmeester, geboren Aaigem op 26/7/1876, zoon van Desiré en Philomena De Vuyst, wonende St.-Maria Horebeke en gehuwd met Elodie Van De Velde.

Francies Van den Bulcke, brigadier, geboren Noordschote (W.VL) op 22/3/1891, zoon van Engelbert en L. Ghyselen.

August De Bruycker, rijkswachter, geboren Moerkerke op 9/8/1864, zoon van Petrus en Rosalie Van Dievel, gehuwd met Silvie De Brabander.

Oorlogsvrijwilligers in dienst bij de Gendarmerie

Alfred Daniels, soldaat vrijwilliger (7de Vrijwilligerkorpss), geboren Opveld op 28/11/1884, ongehuwde zoon van Gustaaf en Victoria De Vos.

Ernest Hermans, soldaat vrijwilliger (Depot van het 3de legerkorps), geboren Luik op 27/5/1894, ongehuwde zoon van Jean Francois en Agnes Digneffe.

Jozef-Hendrik Blicck, soldaat vrijwilliger (7de Vrijwilligerskorps), geboren Komen op 2/2/1885, ongehuwde zoon van Jan en Mariette Slembrouck.

Gustaaf Peetermans, soldaat vrijwilliger, (5de Linie) geboren Brussel op 20/12/1894

Jules De Clercq, soldaat vrijwilliger (7de Vrijwilligerskorps), geboren Brugge op 27/4/1894, zoon van Charles en Marie Bonamie en wonende te Dadizele, gehuwd met Flavie Octavie.

Geraadpleegde werken en bronnen

39 co-auteurs, *Geschiedenis van de Rijkswacht*, Deel II, Algemeen Commando van de Rijkswacht, 1980

Puck Chaudoir, *Campagne de la garde à cheval de Liège, 1919*

Stefaan De Groote, *De Slag aan de Edemolen in Nazareth (7 oktober 1914)*, in Jaarboek XLIII, Heemkring Scheldeveld, Sint-Martens-Latem, 2014

Stefaan De Groote, *Gevecht aan de Edemolen in Nazareth*, in: *Bijdragen over de Eerste Wereldoorlog in de Oost-Vlaamse Leie- en Scheldestreek*, 22.12.2012

Guido Denis (Lt Col SBH), *Uiteenzetting tijdens de academische zitting te Nazareth op 7 oktober 2017*

Jean de Lanier, *Oorlogsdagboek van een edele man*, vertaald en bewerkt door Reginald Braet

M. Marchant (Lt Col BEM), *Historique des Troupes Territoriales en Belgique en 1914, Groupement Clooten*,

Georges Verpoucke, *7 Oktober 1914, Het gevecht te Edemolen*, *Revue van de Rijkswacht* nr. 70

M. Von Poseck, *Deutsche iVe Kavalleriekorps, Bayerische Kavalleriedivision, Bayerisches Schwere Reiter Regiment nr.1*, in: *Die Deutsche Kavallerie 1914 in Belgien und Frankreich*, Berlin, 1921

Ludo Van der Stock, *De oorsprongen van de Eerste Wereldoorlog*, lezing november 2014, Zwijndrecht

Archieven en documenten

Archieven en persoonlijk dossiers in het Koninklijk Legermuseum te Brussel

Archieven in het Centrum voor Tradities en Geschiedenis van de Rijkswacht, thans het Museum van de Geïntegreerde Politie te Etterbeek

Archieven van de gemeente Nazareth

Documenten van de familie Frémault

Inhoudstafel

Voorwoord	3
De oorzaken van de Eerste Wereldoorlog	4
De Duitse inval op 4 augustus	7
De invloed van de Slag aan de Marne	8
De eenheden en omstandigheden van het gevecht aan de Edemolen	8
Het gebied op de linker Scheldeoever, ten Noorden van de rivier	8
De Groepering luitenant-generaal Clooten	8
Peloton wielrijders van de Gendarmeriegroep Oost-Vlaanderen	9
Burgerwacht van Luik – Garde Civique de Liège	11
De brigades van de gendarmerie	12
Frans territoriaal Infanterie Regiment uit Duinkerken	12
De Beierse Groepering von Tannstein	12
De dagen voor het gevecht van Edemolen	13
Maandag 5 oktober	13
Dinsdag 6 oktober	13
De nacht van 6 op 7 oktober	14
Woensdag 7 oktober, de dag van het gevecht	14
De acties van de Luikse Burgerwacht	14
De Wielrijders te Velde van Kapitein en Burgerwacht	15
Het contact te Edemolen	17
De aanval van het escadron van Chaudoir met de Franse infanterie	19
Het plan van de troepenbewegingen voor en tijdens het gevecht	20
Na het gevecht	21
De begrafenis op 8 oktober 1914	21
Monument "Veldslag van Edemolen 7-10-1914	22
De krijgsgevangenen	22
Het relaas van de overlevenden	23
Verslag van Commandant Puck Chaudoir	23
Verslag van luitenant von Preising	24
Commentaar op het Duitse verslag	25
Het historisch belang van het gevecht	27
De gesneuvelden	29
Geraadpleegde werken en bronnen	30
Inhoudstafel	31
